

кого скорочення кількості прихильників неолібералізму як серед учених-економістів, так і серед державних діячів.

Наприклад, ухвалені рішення трьох останніх самітів держав “великої двадцятки” передбачають ряд заходів щодо посилення регулювання як у масштабах окремих країн, так і міжнародних фінансових інститутів. В умовах різкого спаду доходів у сільгоспвиробників Франції і ін. країн ЄС, страйків і масових маніфестацій фермерів, міністри сільського господарства 20-ти країн ЄС висловлюються за введення регулювання цін на сільськогосподарські продукти, крім надання разової допомоги сільгоспвиробникам. Так, доходи сільськогосподарських виробників у Франції у 2008 році знизились на 20%, а в 2009 — 18,7%. З'ясувалось, що регулювання цін вільним ринком загрожує банкрутством виробникам сільськогосподарської продукції.[3]

На жаль, подібні дослідження в Україні відсутні, але можна припустити, що стан виробника не кращий за французький. Наслідки фінансово-економічної кризи і шляхи виходу з неї розглядали в працях В. М. Гейца, В. Мау, М. Єршова, М. Юсіма і інших відомих економістів.[4;5]

Недоліки капіталізму певною мірою можна знизити за рахунок пошуку раціональних масштабів, підвищення ефективності і соціальної спрямованості державного регулювання економіки. Країни, що цілеспрямовано вирішували і продовжують вирішувати це дуже складне завдання, швидше і з меншими втратами вийшли зі світової фінансово-економічної кризи.

Література

1. Ламбен Жан-Жак. Менеджмент, ориентированный на рынок / Жан-Жак Ламбен; [пер.с англ.под ред.В.Б.Колчанова]. - СПб.:Питер,2004 — 800с.
2. Котлер Ф. Маркетинг — менеджмент / Ф. Котлер, К.Л. Келлер. - [12-е изд.] - СПб.: Питер, 2008. - 816 с.
3. Некіпелов О. Ризики грошово-кредитної політики та сучасні фінансові кризи // Економіка України. - 2009. - №2. с.24-30.
4. Грищенко В.О. Програма загальнодержавних антикризових заходів / Грищенко В.О., Кизим М.О., Іванов Ю.Б. - Х.: ВД “Інжек”, 2009. - 36с.
5. Мау В. Драма 2008 года: от экономического чуда к экономическому кризису / В.Мау // Вопросы экономики. - 2009. - №2. - с.4-23.

Коробський Р.В., Татарикова Д.А.

ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ТА ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У сучасних умовах науково-технічного і соціального прогресу поняття "природокористування" стає дуже містким і не завжди однозначно трактується,

постійно супроводжується численними ускладненнями і узагальненнями. Таке становище не відповідає вимогам конкретизації власне природних об'єктів, а тим більше - ідентифікації господарювання на землі, економічної збалансованості. Це, зокрема, зазначено в Основних засадах державної екологічної політики України на період до 2020 р., якими визнано необхідність "забезпечення збалансованості екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільного розвитку держави". Існує визначення, що природокористування — це сукупність усіх форм використання природного ресурсного потенціалу і заходів щодо його збереження. Проте воно не є достатнім, бо об'єктивно зумовлений процес залучення людиною природних ресурсів до виробничої діяльності потребує конкретизації об'єктів, їх вимірювання, екологічних та економічних показників.

В аграрному секторі економіки таким природним об'єктом є земля, її ділянки, які характеризуються певною природною продуктивністю і постійно потребують відновлення їх родючості та охорони. Продукція в аграрному секторі економіки виробляється в результаті поєднання 3-х принципово відмінних факторів: природна продуктивність землі (природний ресурс) + променева енергія Сонця (природний ресурс) + людська праця (антропогенний ресурс). Таким чином, саме земля, її ділянки є природним об'єктом загальнодержавного значення, нарівні з територіальними та внутрішніми морськими водами тощо. Проте у Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" як природні ресурси визначено також "лісові ресурси державного значення", що змінює як сам об'єкт природокористування, так і стратегічні напрями формування агро-екоосистем, принципи економічних відносин між власником природних ресурсів і землекористувачами.

Питанням економіки землекористування в сільському та лісовому господарстві займалися наступні сучасні науковці: П.І. Гайдуцький, Д.С.Добряк, В.Я. Месель-Веселяков, Л.Я. Новаковський, П.Т. Саблук, А.М.Третяк та В.В. Юрчишин.

Тенденція, що склалася протягом останнього періоду "реформування" господарювання в лісовому господарстві, спрямована на штучне відокремлення лісівництва від аграрного виробництва, формування "лісокористування" замість "землекористування", є екологічно та економічно не виправданою. Це підтверджує походження значення слів з частиною "агро" від грецького *agros* — поле, що є свідченням здійснення економічної діяльності на оброблюваних землях. Це положення є дуже важливим для економічно виваженого визначення складових частин природних ресурсів у галузях аграрного сектору, зокрема в лісових господарствах. За інформаційною базою, у складі земель, вкритих лісовою рослинністю (ВЛР), в Україні більше 50% лісонасаджень створено штучним шляхом, крім того, у межах земель лісогосподарського призначення сільськогосподарських угідь є болота, водні території та ін., що показує безпосередню участь і відповідальність людини за формування лісових біогеоценозів і агро-екологічних систем. Тому відсутність у складі нормативно-правових актів визначення землекористування з метою здійснення лісівництва, зокрема програмного формування агро-екоосистем у межах земель лісогосподарського призначення, є не-

виправданою. Це необхідно для інтенсифікації вирощування та використання лісонасаджень, доведення їх до максимально можливого рівня виконання ними свого цільового призначення, реалізації їх потенціалу в енергії і тривалості зростання [3, с.45].

Головною продукцією лісівництва є деревина. Тому отримання її з одиниці виміру площі є найважливішим економічним показником землекористування суб'єктів даного господарювання.

Другим природним ресурсом (фактором) в аграрному секторі економіки є променева енергія Сонця, яка вимірюється показником фізіологічно активної радіації (ФАР). Ухилення суб'єкта господарювання лісівництва від плати за деревину в стані росту завдає екологічних збитків — від неповного використання зазначеної фізіологічно активної радіації, бо воно супроводжується зниженням повноти лісонасаджень нижче критичної. Адже ФАР у встановлених одиницях виміру (ккал/см²), будучи природним ресурсом, є продуктивною силою як у сільсько-, так і в лісогосподарському виробництві. Ефективність її використання повністю залежить від мистецтва господарювання і регіональної економічної політики власника природних ресурсів. Вона може коливатися від "0" до "100%". У лісівництві при зменшенні повноти лісонасаджень нижче від оптимально визначеної за лісівничими нормами (0,9-90% покриття земельної площі проекціями крони дерев) також знижується коефіцієнт продуктивного використання ФАР, а це - економічні втрати.

Третій фактор у складі виробництва продукції - людська праця. Вона є об'єктивно необхідною умовою залучення природних ресурсів у галузі землекористування з метою виробництва як сільсько-, так і лісогосподарської продукції. Але дія цього фактора є соціальним поняттям [6, с.27].

Винятково важливе екологічне та економічне положення про кардинальну підміну землі як об'єкта природних ресурсів лісовими ресурсами, на жаль, не були враховані у Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища". Унаслідок цього не тільки економічні результати використання земель сільсько-, а також лісогосподарського призначення, але й екологічні виміри відповідних агроєкосистем на всіх рівнях наукового, господарського і державного управління належним чином у державній статистичній звітності та в наукових дослідженнях до цього часу не висвітлюються й не оцінюються.

У достатній мірі не реалізовано також одне з найзначущіших положень Земельного кодексу України [1, с.9]: "Використання землі в Україні є платним. Об'єктом плати заземлює земельна ділянка" (ст. 206), а також Закону України "Про плату за землю": "Розмір земельного податку не залежить від результатів господарської діяльності власників землі та землекористувачів". Шляхом численних підприємницьких ініціатив, в обхід фундаментальних економічних норм, було введено, навіть усупереч зазначеним законам, ускладнені механізми обчислення податків і зборів у вигляді плати за земельні ресурси, у тому числі збору "як складової плати за спеціальне використання лісових ресурсів". У такий спосіб положення про плату за землю застосовується для отримання коштів за реалізацію головної продукції лісівництва — деревини у стані росту, що змі-

нює зміст оподаткування землі й завдає значних збитків національній економіці.

У межах парадигми економіки природокористування власника природних ресурсів має цікавити порівняння доходів з видатками на фінансування відповідних заходів та забезпечення екологічної рівноваги у межах встановленого землекористування. Цього можна досягти шляхом порівняння видатків з доходами за Законом України «Про Державний бюджет України». Наприклад, за Законом України "Про Державний бюджет України на 2011 рік". Державному агентству лісових ресурсів визначено розмір видатків у сумі 650635,2 тис. грн., що становить 0,2% від загального обсягу видатків державного бюджету. Порівняння з питомою часткою доходів бюджету 0,03% свідчить про суттєві негаразди у фінансуванні галузі, використанні моделей і механізмів вирішення численних проблем лісівництва, а також в аналізі та контролі економіки природокористування, тобто користування земельними ресурсами. У системі економіки природокористування є очевидною відсутність програмного зв'язку між доходною частиною державного бюджету і видатковою частиною за відомчими класифікаціями. Таке становище створює умови для привласнення рентного доходу, який можна одержати від землі як фактора сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, залежно від її якості та місця.

Висновки.

- Поняття "природокористування" в умовах формування ідентифікованої економічної відповідальності суб'єктів господарювання за результати виробничої діяльності потребує конкретизації природних об'єктів (факторів), а також висвітлення стану природної продуктивності та ефективності її реального використання.

- Об'єктами природних ресурсів в аграрному секторі економіки є земля і показники фізіологічно активної радіації, які слід визнати природними ресурсами державного значення і встановити державний контроль за раціональністю і повнотою їх використання.

- Необхідність удосконалення і спрощення обліку, оцінки та контролю стану природних ресурсів та їх використання має бути усвідомлена, насамперед, органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування як власниками природних ресурсів, а також перманентно здійснюватись і відображатися в інформаційній звітності та для громадського обговорення.

- Питання формування і розвитку агроєкосистем в Україні, незважаючи на незаперечну домінанту в складі земельних ресурсів сільсько- та лісогосподарського призначення виключно продуктивних (сільськогосподарські угіддя + лісові землі), що становлять понад 73% від загальної площі суші, ще не набули належного теоретичного і практичного забезпечення.

- Структура агроєкосистем визначається станом головних природних факторів (земля і ФАР) на момент обліку та цілеспрямованою діяльністю людини для найбільш повного використання продуктивності природних ресурсів і забезпечення динамічної врівноваженості довкілля за екологічними вимірами, а в межах об'єктів природоохоронного призначення — охорони біологічного різноманіття.

Пропозиції.

З урахуванням сказаного щодо екології та економіки природокористування, а також необхідності сталого розвитку агроєкосистем в Україні доцільно:

1.внести ряд змін до земельного, природоохоронного та податкового законодавства, маючи на увазі, що об'єктами природних ресурсів в аграрному секторі економіки є земля та фізіологічно активна радіація;

2.запропонувати таке визначення терміна "агроєкосистема": "Постійно змінювана система агроценопопуляцій культивованих рослин (деревних, чагарникових, трав'яних та ін.) у межах земель сільськогосподарського призначення (сільськогосподарські землі) та лісогосподарського призначення (ліси та інші площі, вкриті лісом) під впливом природних і антропогенних факторів на оброблюваних або в інший спосіб окультурених ґрунтах";

3.визнати, що головною продукцією лісівництва є вирощена деревина, загальні й питомі показники обсягів виробництва (вирощування) якої є результатом мистецтва господарювання, повноти використання природної продуктивності земельних ресурсів, а також оптимального освоєння місцевого рівня фізіологічно активної сонячної радіації;

4.установити, що користування другорядними та супутніми лісівництву ресурсами, надання послуг з мисливства і рекреації, формування захисних та природних функцій є невід'ємним від ведення лісового господарства, формується у функціональній залежності від накопичення в лісонасадженнях головної його продукції — деревини й не залежить від їх походження, змінюючись за біологічними законами лісівництва і формування біогеоценозів.

Отже, питання природокористування у сфері українського лісівництва за умов ринкової економіки, формування стійких агроєкосистем, поряд з формуванням ринку лісових матеріалів комерційного призначення, має розглядатися, насамперед, як користування земельними угіддями, тобто природним ресурсом. Саме в цьому напрямі необхідно удосконалювати чинні нормативно-правові акти, зазначені вище. Тільки таким шляхом можна досягти перетворення науки, наукових досліджень у лісівництві у безпосередню продуктивну силу, забезпечити підвищення питомих обсягів вилучення деревини в 2—3 рази, тобто до рівня сусідніх зарубіжних країн. Досягнення щорічних питомих обсягів одержання деревини нарівні з останніми мають стати одним з найвагоміших інтегральних показників екологічної рівноваги та економіки природокористування.

Література

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року: станом на 14.12.2004 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, N 3-4, 103 с.
2. Вівчаренко О. Проблеми гарантій охорони права власності на землю в Україні // Право України. —2007. —№12. — С. 17
3. Каракаш І. Право поділеної власності на природні ресурси у законодавстві України // Право України. —2009. —№3. — С. 27

4. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Львів: "Новий Світ-2000", 2010. - 248 с.
5. Актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин в сучасних умовах: Автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.06 / М.В. Шульга; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2007. — 37 с.
6. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. / За ред. В.В.Медведчука. – К.: Юрінком Інтер, 2008. –656 с.

Кушнір Т.Б.

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК РОЗДРІБНОЇ МЕРЕЖІ ЯК СКЛАДОВОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

Роздрібна мережа займає провідне місце в торговельній інфраструктурі кожного регіону і виконує, крім економічної, значну соціальну функцію, має велике значення для забезпечення добробуту населення. Наявність розвинутої роздрібної мережі є одним з основних факторів забезпечення гнучкого реагування на сигнали потреб та регіональний споживчий попит. Від її стану багато в чому залежить рівень торговельного обслуговування населення. Для того, щоб створити в Україні цивілізований сектор роздрібної торгівлі, необхідно визначити основні зміни, що можуть мати місце в перспективі, обґрунтувати шляхи стабілізації необхідно періодично проводити моніторинг розвитку суб'єктів даної сфери. При цьому врахування негативних моментів, вирішення нагальних проблем посткризового періоду, з урахуванням регіональних особливостей її розвитку, дозволить виключити помилки в подальшому формуванні безпосередньо мережі роздрібної торгівлі, та взагалі урахувати цей досвід під час творення національної торговельної інфраструктури регіону.

Дослідженню інфраструктури загалом та її окремих складових провідними економістами надається велика увага. Такі вчені як І. Бутирська, П. Беленький, О. Васильєв, Н. Внукова, Т. Злупко, І. Тараканова, Т. Тіщенко, І. Федорова, В. Федько, Н. Федько та багато інших займалися проблемами формування інфраструктури взагалі, забезпеченості нею економіки регіонів. Діяльності суб'єктів торговельної інфраструктури присвячені наукові праці І. Балабанової, А. Мазаракі, В. Апопія, І. Бланка, Н. Власової, Л. Лігоненко, Н. Ушакової, А. Садекова, Л. Омелянович, В. Марцина.

У роботах цих авторів розкрито суть інфраструктури товарного ринку, особливості діяльності її складових, торгівлі загалом та її структурних елементів, особливості розвитку торговельних підприємств, а також чинники, умови, ефективність їх діяльності та багато інших питань. Однак більшість досліджень розглядають окремо інфраструктуру та торговельну її складову зокрема в загальнонаціональному масштабі, і меншою мірою акцентують увагу на проблемах торговельної інфраструктури регіонів та розвитку роздрібної торгівлі як провідної складової.

Метою цього дослідження є вивчення відмінностей регіональної роздрібної